

БАНКРУТСТВО ЯК НАСЛІДОК РИНКОВИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

І.О. Школьник, к.е.н., Українська академія банківської справи

В умовах формування ринкових відносин, в Україні останнім часом особливо гостро постало питання неплатоспроможності підприємств реального сектора економіки. На сучасному етапі розвитку виникають ситуації, коли суб'єкти господарювання не спроможні виконати зобов'язання грошового характеру, що стоять перед ними, і постає проблема банкрутства. Як свідчить світова практика, банкрутство – це неминуче явище сучасних ринкових відносин, що використовує неплатоспроможність як ринковий інструмент перерозподілу капіталу та відбиває об'єктивні процеси структурної перебудови економіки. Банкрутство вважається нормальним явищем ринкової економіки і за своєю суттю є одним із способів відбору більш сильних та життєздатних суб'єктів господарювання. В умовах командно-адміністративної економіки за часів існування СРСР вважалося, що явище банкрутства притаманне виключно країнам з приватною формою власності на засоби виробництва, але реально значна кількість підприємств працювала збитково, що змушувало державу надавати суттєві дотації і сільськогосподарським, і промисловим підприємствам, що офіційно вважалися нерентабельними або збитковими. Відсутність відповідного законодавства не давала можливості порушувати справи про банкрутство в арбітражному суді.

Сам термін “банкрутство” походить від італійських слів “banco” і “rotto”, що в перекладі означає “зламана лавка”. Сьогодні існує багато визначень терміну “банкрутство”. З фінансової точки зору банкрутство розглядають по-різному. Так, на думку І.О. Бланка, “банкрутство, з позиції фінансового менеджменту, означає реалізацію катастрофічних ризиків підприємства в процесі його фінансової діяльності, в результаті чого воно не здатне задовольнити у встановлені терміни пред'явлені з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом”. Російські автори А.Д. Шеремет та Р.С. Сайфулін під банкрутством розуміють його нездатність фінансувати поточну операційну діяльність і погасити строкові зобов'язання. В сучасному економічному словнику знаходимо таке тлумачення даного терміну: “Банкрутство – це нездатність боржника сплатити свої зобов'язання, повернути борги в зв'язку з відсутністю в нього грошових коштів для оплати”. Найбільш повним визначенням з наведених є визначення І.О. Бланка, але слід відзначити, що банкрутство генерується не лише в фінансовій діяльності, а може бути пов'язане і з операційною та інвестиційною діяльністю підприємств. Крім того, на нашу думку, в ринкових умовах, що створені на сьогодні в Україні, банкрутство генерується значною мірою саме в процесі операційної діяльності підприємства.

З юридичної точки зору, факт банкрутства може бути підтверджений виключно постановою арбітражного суду про визнання боржника банкрутом на підставі Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”. Згідно з чинним законодавством, банкрутство

– це визнана арбітражним судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Кризовий стан економіки країни призвів до того, що на сьогодні на жаль банкрутство стало масовим явищем в нашій країні та охопило майже всі галузі та регіони. Якщо розглянути статистичні дані, то видно, що зростання кількості справ про банкрутства, які розглядалися арбітражними судами, відбувалося аж занадто швидкими темпами. Так, якщо в 1992 р. було порушено лише 20 справ, то вже в 1993 – 144, 1994 – 421, 1995 – 2135, 1996 – 9478, 1997 – 12306, 1998 – 12281, а в 1999 – 12618. Отже, темпи зростання кількості порушених справ до 1998 р. майже в декілька разів перевищували показники попереднього періоду. В цілому динаміка показників процедур банкрутства в Україні наведена в таблиці.

Таблиця

Динаміка показників процедур банкрутства підприємств в Україні

Показники	Роки			
	1996	1997	1998	1999
Кількість зареєстрованих підприємств, од.	526299	615686	682469	728007
Порушено справ про банкрутство підприємств, од.	6552	9645	12281	12618
Ухвалено постанов про банкрутство, од.	1691	4107	4525	6244
Питома вага ухвалених постанов до загальної кількості порушених справ про банкрутство підприємств, %	25,8	42,6	36,9	49,5
Кількість банкрутів на 1000 підприємств, од.	3,213	6,671	6,630	8,577
Залишок справ на розгляді в арбітражних судах, од.	4138	6702	10909	13989
Питома вага залишку справ на розгляді в судах до кількості порушених справ, %	63,2	69,5	88,8	110,9

Як видно з даних таблиці, кількість порушених справ про банкрутство підприємств в 1999 р., порівняно з 1996 р., збільшилася майже вдвічі. Водночас слід зазначити, що питома вага ухвалених постанов про банкрутство підприємств у структурі загальної кількості порушених справ склала протягом аналізованого періоду не більше 50 %, а в 1996 р. – лише 25,8 %. Слід відзначити також і ще одну негативну тенденцію, що спостерігається за даними таблиці, а саме – кількість справ, що залишилися в судах на розгляді, залишається досить суттєвою і поступово збільшується: в 1996 р. – 63,2 %, в 1998 – 88,8 %, а вже в 1999 р. кількість залишених справ перевищила кількість порушених на 10,9 %. Така ситуація свідчить про те, що тривалість розгляду справи про банкрутство підприємства збільшується, і може становити рік і навіть більше, що може негативно впливати на результати діяльності як кредиторів підприємства, так і самого боржника. На нашу думку, така ситуація багато в чому була зумовлена дією старої редакції

Закону України “Про банкрутство”, який не мав чіткого механізму визнання боржника банкрутом і був більшою мірою направлений саме на застосування репресивних заходів, а не заходів, спрямованих на відновлення платоспроможності боржника та його фінансового оздоровлення – санації. З прийняттям нової редакції Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” забезпечена реальна можливість на основі грамотного використання процедури банкрутства зменшити борги, або ж замінити власника майна на більш ефективного і відновити діяльність підприємства.

Протягом тривалого часу, в умовах ринкової економіки, банкрутство підприємств з подальшим затвердженням ліквідаційного балансу чи то реструктуризацією активів залишається невід’ємним і ефективним інструментом ринкового регулювання в багатьох країнах. Механізм банкрутства виконує низку досить важливих функцій, а саме: захист майнових прав суб’єктів господарювання, повернення боргів, що зменшує ризик підприємницької діяльності та стимулює відповідальність за фінансові результати діяльності. Слід відзначити, що процедура банкрутства не завжди завершується ліквідацією підприємства, а навпаки сприяє перерозподілу матеріальних, трудових та фінансових ресурсів від недієздатного до більш ефективного власника, в чому мають певну зацікавленість і кредитори підприємства – адже в разі появи нового власника з ефективним менеджментом, як фінансовим, так і менеджментом матеріальних та трудових ресурсів, є можливість повернути свої борги в повному обсязі, та не втратити свого клієнта – постачальникам, а державі – справного платника податків.

Список літератури

1. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. – К.: Ника-центр, 1999. – 528 с.
2. Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” від 30 червня 1999 р. № 784-XIV.

Школьник, І.О. Банкрутство як наслідок ринкових перетворень [Текст] / І.О. Школьник // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Суми: УАБС НБУ, 2002. – Вип. 5. - С. 217- 220.